

WILLEM MARTINUS LOGEMAN.

Weder is een der stichters van het *Album der Natuur* aan zijne familie en vrienden door den dood ontvallen. WILLEM MARTINUS LOGEMAN is niet meer.

Een kort bericht van zijn leven en streven mag in dit Album niet worden gemist, en ik meen dat tot het geven daarvan niemand meer gerechtigd is dan ik, die met hem en Prof. P. HARTING dat tijdschrift heb gesticht en meer dan dertig jaren lang hem tot een van mijne meest vertrouwde vrienden heb mogen tellen.

WILLEM MARTINUS LOGEMAN werd geboren te Amsterdam op den 27 April 1821. Zijn vader was natuurkundig instrumentmaker en een man van groote bekwaamheid in zijn vak. De zoon volgde de voetstappen van zijn vader, en deze zorgde dat de zoon eene opleiding ontving, die hem niet alleen in staat zou stellen eenmaal met goed gevolg als wetenschappelijk gevormd fabrikant van natuurkundige werktuigen op te treden, maar ook als man van algemeene ontwikkeling eene eervolle plaats in de maatschappij te bekleeden.

Ten dien einde maakte deze ijverig gebruik van het onderwijs in wis- en natuurkunde, dat te Amsterdam te zijner beschikking stond, en beoefende tevens de fransche, engelsche en hoogduitsche talen. Hij bejammerde het altijd dat hij geen latijn verstond, en deed zelfs later moeite om die taal machtig te worden, maar moest weldra, wegens zijne toen ter tijd overdrukke bezigheden, zijne pogingen opgeven.

Prof. VAN BREDA, directeur van Teyler's natuurkundige verzameling te Haarlem, had een adsistent noodig, die hem met kennis van zaken kon bijstaan bij zijne proefnemingen en bij de voordrachten, waartoe hij des winters gehouden was. De keus viel op LOGEMAN, die dien-tengevolge in 1843 naar Haarlem verhuisde. Jaren lang stond hij hier VAN BREDA ter zijde en legde tevens den grondslag van eene fabriek

van physische instrumenten, die wel eene vrij aanzienlijke uitbreiding verkreeg, doch waaraan hij zich toch eindelijk moest onttrekken.

Toen in 1850 t. KUIJPER EZ., die als leeraar in wis- en natuurkunde aan het Haarlemsch Gymnasium fungeerde, was overleden, begreep LOGEMAN het zich zelve en den zijnen verplicht te zijn naar die betrekking te dingen. En het gevolg was dat hij den 11^{den} Juni tot leeraar in wis- en natuurkunde aan dat Gymnasium werd benoemd. Den 23 Maart 1864 volgde zijne benoeming tot leeraar in dezelfde vakken aan de Hoogere Burgerschool, en even later die tot Directeur der Burger-avondschool.

In het jaar 1851 werd door LOGEMAN en mij met den heer A. C. KRUSEMAN het denkbeeld besproken van een tijdschrift voor de natuurwetenschappen, ten dienste van beschaafde lezers uit alle standen. Op onze uitnoodiging sloot zich Prof. P. HARTING bij ons aan. En zoo verscheen dan in 1852 de eerste aflevering van het *Album der Natuur*, waarvan de uitgaaf tot op dit oogenblik heeft stand gehouden.

Een door LOGEMAN en mij geredigeerd jaarboekje, de *Praktische Volksalmanak*, ofschoon door mannen van naam door bijdragen gesteund, kon het echter, na negen jaargangen beleefd te hebben, tegen de concurrentie van den *Volksalmanak* van het Nut niet volhouden.

Geruimen tijd gaf LOGEMAN ook aan de leerlingen der te Haarlem gevestigde klinische school belangeloos onderwijs in de beginselen der natuurkunde en hij werd, op verzoek van de allen met hem bevriende lectoren, bij ministerieele beschikking van 18 November 1859 tot honorair lector benoemd. Dat onderwijs werd door hem voortgezet tot in 1865, toen de school werd opgeheven, ten gevolge van de invoering der nieuwe geneeskundige wetgeving.

Aan de stichting van de Vereeniging voor ambachtslieden »Weten en Werken" nam LOGEMAN met ijver en toewijding deel, en bleef zoo lang hij kon daarbij werkzaam. »De volksvrienden van onzen tijd", zegt Dr. B. TIDEMAN in een met warmte geschreven artikel in de *Haarlemmer Courant* van 26 Januari dezes jaars, »zullen met eerbied blijven zien naar den gedenksteen, door dankbare toehoorders in het vereenigingslokaal van Weten en Werken aangebracht."

Niet alleen het gymasiaal en middelbaar onderwijs, maar ook, en vooral niet minder, het lagere, mochten zich in de warme belangstelling van LOGEMAN verheugen. Meermalen werd hij ook geroepen om de examencommissiën voor eene acte van lager onderwijs als deskundige ten dienste te staan, en in 1860 benoemd tot honorair lid van de Districts-

vereeniging van onderwijzers in het vijfde district van Noordholland. Ofschoon LOGEMAN meer door het gesproken dan door het geschreven woord invloed uitoefende, bleef hij evenwel als schrijver niet achter, getuigen zijne opstellen in het *Album der Natuur*, de *Praktische Volksalmanak* enz. Van afzonderlijk uitgegeven schriften kan ik mij op het oogenblik niets anders herinneren dan eene aphoristische schets van de beginselen der natuurkunde.

Meermalen werd LOGEMAN uitgenoodigd tot het vervullen van spreekbeurten en in zijn besten tijd voldeed hij daar gaarne aan. Zijne besprekingen oogstten steeds veel bijval. Trouwens de helderheid van zijne voordracht en de zekerheid, waarmede hij de daarbij noodige proefnemingen behandelde, maakten die besprekingen steeds aantrekkelijk.

Een leven van inspanning, vol zorgen voor de zijnen, vol teleurstellingen, die een ander moedeloos of pessimistisch zouden hebben gemaakt, was zijn deel. Hij verloor echter den moed nooit en bleef een optimist quand même. »De humor van een helder hoofd en een warm hart begaven hem nooit.» Eene van zijne meest geliefkoosde stellingen was, dat geluk en ongeluk veel gelijkmatiger onder het menschedom zijn verdeeld, dan het oppervlakkig schijnt.

Als goed echtgenoot, zorgdragend vader en trouw vriend stond LOGEMAN bij zeer velen, die hem van nabij kenden en eenige kleine eigenaardigheden bij hem over 't hoofd zagen, hoog aangeschreven.

Gedurende de laatste jaren van zijn leven ging hij echter lichamelijke en ook geestelijk zeer achteruit. Nadat hij reeds veel vroeger, in Januari 1870, toen nog in het volle bezit van zijne verstandelijke vermogens, op zijn verzoek was ontheven van zijne zorgen voor de Burger-avondschool, vroeg hij in Augustus 1886 ontslag van zijne betrekking aan het Gymnasium en de Hoogere Burgerschool, dat hem dan ook op de meest eervolle wijze werd verleend.

Van nu af aan ging hij merkkelijk achteruit. Bijna blind, moest hij zich ten laatste door anderen laten voorlezen.

Eindelijk, den 23 Januari van dit jaar, bezweek hij.

Op uitdrukkelijk verlangen des overledenen werd aan het graf niet gesproken, en mochten er geen kransen op zijn lijkstap worden neergelegd. Toch was een groot aantal personen en deputatiën bij de begrafenis tegenwoordig, — en na het vertrek der familieleden werd door een der werklieden van »Weten en Werken» een krans op het graf neergelegd.

D. LUBACH.